

Handreiking gespreksagenda voor bewonersinitiatieven en gemeenten die samenwerken aan een aardgasvrije wijk

Wanneer een bewonersinitiatief een belangrijke rol speelt bij het aardgasvrij maken van een wijk, buurt of dorp, moet de samenwerking met de gemeente goed lopen. Het is dan belangrijk om in een vroeg stadium een beeld te hebben van de ambities en verantwoordelijkheden van beide partijen. Daarnaast is het zinvol om de overeenkomsten en verschillen in *belangen en opvattingen* in kaart te brengen, en afspraken te maken over hoe je hier samen mee omgaat. Deze handreiking voor een gespreksagenda bevat een overzicht van verschillende aandachtspunten die daarbij van belang zijn.

Voorwaarden, wensen en uitgangspunten voor de alternatieve warmtevoorziening

Het kan zinvol zijn om het wijkproces te starten met een inventarisatie van de voorwaarden, wensen of uitgangspunten die bewoners en de gemeente stellen aan alternatieve warmtevoorziening en deze vast te leggen in gezamenlijke uitgangspunten. Stelt de gemeente als voorwaarde dat het moet passen binnen de Transitievisie Warmte? Heeft één of beide partijen bijvoorbeeld een uitgesproken voorkeur voor een lagetemperatuuroplossing, waarbij een stapsgewijze aanpak met aandacht voor isoleren voor de hand ligt? Worden bepaalde warmtebronnen op voorhand uitgesloten? Leven er al ideeën over de governance van een eventueel warmtenet? Wat mag het bewoners maximaal kosten om uiteindelijk over te stappen op het aardgasalternatief? En wie bepalen de gezamenlijke uitgangspunten?

Relatie tot het formele besluitvormingsproces van de gemeente

Het is belangrijk om in kaart te brengen hoe de samenwerking zich verhoudt tot het formele proces van de gemeente. De gemeente heeft in 2021 een Transitievisie Warmte opgesteld, waarin ze aangeeft in welke wijken zij tot en met 2030 aan de slag gaat, welke alternatieve warmtevoorzieningen kansrijk zijn en welk warmtealternatief de laagste nationale kosten heeft. De gemeente zal vervolgens ook het wijkuitvoeringsplan moeten goedkeuren en dit juridisch vastleggen in het omgevingsplan. Dit betekent dat het belangrijk is dat het bewonersinitiatief een goed beeld heeft van het besluitvormingsproces en de afwegingen die worden gemaakt in de verschillende geledingen van de gemeente: ambtelijk, college en gemeenteraad. Het is nuttig als een bewonersinitiatief met al die lagen direct in contact staat en samenwerkt.

Een belangrijke vraag bij het besluitvormingsproces is hoe de positie van alle woningeigenaren en huurders wordt vormgegeven. Hoeveel zeggenschap hebben bewoners over de maatregelen in de eigen woning en in de wijk, ook als zij niet actief deelnemen in het bewonersinitiatief?

Ontwikkelen alternatieve warmtevoorziening wijk

De meeste de gemeenten hebben in de Transitievisie Warmte aangegeven welke alternatieve warmtevoorzieningen in de wijk kansrijk zijn en welk aardgasalternatief de laagste nationale kosten heeft. Het is belangrijk om in een vroeg stadium te bekijken welke afwegingen voor de wijk al zijn gemaakt en hoe het bewonersinitiatief hier tegenover staat. De definitieve keuze voor een wijk wordt gemaakt in het wijkuitvoeringsplan. Een aandachtspunt hierbij is de visie van de gemeente op de verdeling van mogelijke bronnen voor een warmtenet als dit aan de orde is.

De hele wijk betrekken

Wie de kar ook trekt: een plan slaagt pas als uiteindelijk voldoende bewoners besluiten mee te doen. Een zorgvuldig participatietraject is daarom de kern is van een effectieve wijkaanpak. Bewonersinitiatieven kunnen hierbij een belangrijke rol spelen omdat ze vaak veel kennis hebben van wat er leeft in de wijk en relatief makkelijk achter de voordeur komen bij hun buurtgenoten.

De ervaring in de proeftuinen heeft geleerd dat het hierbij gaat om een intensief, langjarig proces. Woningeigenaren zijn de baas in de eigen woning, en huurders moeten vaak collectief instemmen met maatregelen. Bewoners willen weten hoe hun toekomstige energierekening eruit gaat zien, wat er in de woning moet gebeuren, wat dat kost en wie dat gaat betalen. De proeftuinen laten ook zien dat een goede kennis van wat er leeft in de wijk, de sociale netwerken en één-op-één gesprekken vaak nodig zijn om alle bewoners te bereiken.

Het is verstandig om als gemeente en initiatief samen een goed beeld te krijgen van de omvang van het participatietraject en de fasering hiervan. Op basis daarvan is het mogelijk een gezamenlijk plan van aanpak te maken. Belangrijke onderwerpen die daarbij aan de orde kunnen komen zijn de vraag wat een realistische omvang is van de aanpak, wanneer wie mee kan praten en denken, en hoeveel professionele ondersteuning nodig is.

Zeggenschap over warmtenetten

In veel gevallen komen de gemeente en het bewonersinitiatief tot de conclusie dat een warmtenet de beste optie is. Warmtenetten betekenen in de praktijk dat afnemers voor een lange periode contractueel gebonden zullen zijn aan de geselecteerde aanbieder, onder toezicht van de ACM. Bewonersinitiatieven zoeken daarom vaak naar een bepaalde vorm van zeggenschap over de eigen warmtevoorziening. Met name invloed op de prijs, de duurzaamheid en de kwaliteit van de dienstverlening zijn daarbij van belang. Het is belangrijk een zorgvuldige discussie te voeren over het toekomstig beheer van het warmtenet met alle betrokken partijen.

De wijk ten opzichte van andere wijken

Op gemeentelijk en landelijk niveau speelt een aantal thema's die gevolgen kunnen hebben voor de samenwerking in de wijk. Het is nuttig om hier een beeld van te hebben en deze onderwerpen binnen de samenwerking te agenderen. Belangrijke voorbeelden zijn:

1. De gemeente zal mogelijk streven naar een gelijke ondersteuning van initiatieven in de verschillende wijken. Hoe verhoudt dat zich tot de wensen van een bewonersinitiatief, en wat betekent dit voor de aanpak in deze wijk?

2. Het verdelen van kosten is een aandachtspunt op gemeentelijk en landelijk niveau. Dan gaat het bijvoorbeeld om het feit dat nog veel geleerd moet worden en dat het niet redelijk is deze kosten neer te leggen bij de eerste wijken die aan de beurt zijn. Een ander voorbeeld is dat in een gemeente een relatief goedkope bron slechts beperkt beschikbaar is. Hoe ga je daarmee om? Sowieso zullen veel gemeenten het lastig vinden als er belangrijke verschillen gaan ontstaan in de kosten in verschillende wijken.

Visie op samenwerking

Bij het gesprek over bovenstaande punten is het goed mogelijk dat verschillen in visie op de samenwerking tussen de gemeente en het bewonersinitiatief zichtbaar worden. Dat is begrijpelijk. De gemeente heeft de regierol de warmtetransitie. Tegelijkertijd zijn bewoners de baas in de eigen woning. Voor een succesvolle samenwerking kan het zinvol zijn om het gesprek over de regierol van de gemeente en de regierol die het bewonersinitiatief voor zichzelf ziet apart te agenderen.

Vastleggen van de samenwerking

Goede samenwerking tussen de gemeente en een bewonersinitiatief helpt in de praktijk bij de wijkaanpak, zeker wanneer beide partijen dezelfde oplossing nastreven. Het is belangrijk om tijdens de eerste fase van de samenwerking een gezamenlijk beeld te krijgen van de omvang van het project, en afspraken vast te leggen in een samenwerkingsovereenkomst. Bovenstaande punten kunnen daarin terugkomen, inclusief eventuele financiering van (een deel van) de werkzaamheden van het bewonersinitiatief. Er is inmiddels bij de partijen van de Participatiecoalitie een snel groeiend aantal voorbeelden beschikbaar van dergelijke samenwerkingsovereenkomsten. Vrijwel alle bewonersinitiatieven die afspraken met hun gemeente vastlegden geven aan dat dit een positief effect op het project heeft en houvast biedt.